

การศึกษาพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคของชุมชนบ้านวังไผ่
อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

A Study on Herbal Plants Used for Healing of Ban Wangphai Community,
Wichianburi District, Phetchabun Province

ผู้วิจัย : ยูพา วาโย รองศาสตราจารย์ ดร.วินัย วีระพัฒนานนท์
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่องการศึกษาพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคของชุมชนบ้านวังไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกพืชสมุนไพรในชุมชน ศึกษาชนิดและสรรพคุณของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค ศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านการปลูก ขยายพันธุ์ และการบำรุงรักษาพืชสมุนไพร ตลอดจนการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ด้านการรักษาโรคและเพื่อจัดทำระบบข้อมูลพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคและเผยแพร่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ หมอพื้นบ้านและผู้ที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญา จำนวน 27 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสำรวจและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ผลการศึกษาพบว่า

ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกพืชสมุนไพรทุกชนิด พืชสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคที่ชาวบ้านยังคงใช้อยู่ในปัจจุบันมี 29 ชนิด มีสรรพคุณรักษาอาการเจ็บป่วยอื่น ๆ มากที่สุด 15 ชนิด ภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านการปลูก ขยายพันธุ์และการบำรุงรักษาพืชสมุนไพร เป็นการปลูกเพื่อใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ปลูกโดยการขุดดินพรวนดินเป็นหลุมและเป็นแปลงเล็กๆ ผสมดินด้วยปุ๋ยคอก การขยายพันธุ์ขึ้นอยู่กับชนิดของพืช การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ส่วนใหญ่ใช้ทุกส่วนของพืช เผยแพร่ข้อมูลโดยจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม

คำสำคัญ : พืชสมุนไพร การรักษาโรค

ABSTRACT

Qualitative research on medicinal herbs of Wang Phai Community, Wichian Buri, Phetchabun Province aims at studying surroundings conditions favorable to herb-growing, herb species, medicinal properties, folks wisdom in herb cultivation, propagation, and nurture, including medicinal uses as well as creating herb information system to contribute to medication and dissemination to the

public. The sampling population consisted of folks doctor, and herb wisdom inheritors, totaling 27.

The research instrument was survey, and interview. Research Results :

Surroundings conditions favorable to herb-growing All species. Medicinal herb plants Up to now, villagers have introduced 29 species of herbs for use, classified by medicinal properties: 15 species used to cure other illnesses. Folks wisdom in herb-growing, propagating, and nurturing. The purpose is for use and consumption in households. The following growing practices are found: Growing in garden starts with soil-digging and soil-tilling to make holes and to prepare small herb beds mixed with organic fertilizers. Herb plants are propagated depending on herb species. How medicinal herbs are used. Mostly, every part of a herb plant is used. Researcher's Information dissemination A supplementary reading book is produced.

Keyword (s) : Herbal plants, Medication.

บทนำ มนุษย์รู้จักใช้สมุนไพรในการรักษาโรคมานานตั้งแต่อดีต เนื่องจากสมุนไพรเป็นพืชที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในปัจจุบันมีการสูญหายไปเป็นจำนวนมากและคงหลงเหลืออยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ได้ตามสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวย สมุนไพรมีประวัติเก่าแก่ควบคู่มาด้วยความ เป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บมาแต่พุทธกาล การรู้จักนำสมุนไพรมาใช้ประโยชน์รักษาโรคภัยไข้เจ็บ หรือเพื่อสุขภาพอนามัยของมนุษย์กลุ่ม ต่างๆ ตั้งแต่โบราณ เป็นสัญญาณแห่งความรอบรู้ในธรรมชาติของต้นไม้ไม้นานาชนิดว่ามีคุณ หรือโทษต่อชีวิตมนุษย์ ความรู้ในการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรพื้นบ้านได้พัฒนามาเป็นลำดับ จนถึงขั้นเป็นศิลปวิทยาด้านสมุนไพรของแต่ละชนชาติ สังคมไทยจัดเป็นอีกสังคมหนึ่งซึ่งมี ประวัติการใช้พืชสมุนไพรมาเป็นเวลานาน มีการถ่ายทอดองค์ความรู้เหล่านั้นโดยผ่านการ บอกเล่า หรือบันทึกไว้ในรูปของตำรา

ในอดีตพืชสมุนไพรมีบทบาทเป็นอย่างมากในการดำรงชีวิตของคนไทย ประชาชนมีความศรัทธาต่อการรักษาด้วยพืชสมุนไพร จึงมีผู้สืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้เป็น จำนวนมาก ขณะนี้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านพืชสมุนไพรกำลังจะสาบสูญไป หรือกำลังจะถูก ละเลยทอดทิ้ง หลักฐานที่เป็นตำราได้สูญหาย และหมอพื้นบ้านก็เสียชีวิตไปจนเกือบ หมดสิ้นสิ่งที่ยังคงอยู่จึงมีเพียงภูมิปัญญาพื้นบ้านส่วนตัวของชาวบ้านบางกลุ่มเท่านั้น ซึ่งควร มีการสืบทอดให้แก่บุตรหลาน หรือผู้ใกล้ชิด ภูมิปัญญาเหล่านี้อาจสูญหายไปไม่ช้านี้ หาก

ไม่ได้รับการศึกษาและบันทึกไว้อย่างเร่งด่วน ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งเน้นที่จะศึกษาชนิด สรรพคุณ ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการปลูก การขยายพันธุ์ และวิธีการนำมาใช้ประโยชน์ในการรักษาโรคของชุมชนบ้านวังไผ่ นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจาก พืชสมุนไพรที่มีประโยชน์ในด้านการดูแลสุขภาพของคนในครอบครัวเป็นการพัฒนาความรู้ของชุมชน ลดภาระทางเศรษฐกิจของครอบครัว เป็นแนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสมุนไพรให้กลับคืนมาอีกครั้ง เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร และภูมิปัญญาพื้นบ้านต่างๆ ให้กับคนในชุมชนบ้านวังไผ่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกพืชสมุนไพรในชุมชน
2. เพื่อศึกษาชนิด และสรรพคุณของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรค
3. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านการปลูก ขยายพันธุ์ และการบำรุงรักษาพืชสมุนไพร
4. เพื่อศึกษาการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ด้านการรักษาโรค
5. เพื่อจัดทำระบบข้อมูลพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคและเผยแพร่

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากร ได้แก่ ชาวบ้านที่อาศัยอยู่จริงในชุมชนบ้านวังไผ่ หมู่ที่ 6 ตำบลบ่อวัง อำเภอนิคมพัฒนา จังหวัดเพชรบูรณ์

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ หมอพื้นบ้าน และชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านพืชสมุนไพร จำนวน 27 คน และได้มาแบบเจาะจง (Purposive sampling) เพราะผู้วิจัยเป็นครูผู้สอนในโรงเรียนบ้านวังไผ่มาเป็นเวลา 19 ปี จึงมีความคุ้นเคยกับคนในชุมชน

เทคนิควิธีในการวิจัย ได้แก่ การสังเกต การสำรวจ การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In – depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) และวัสดุอุปกรณ์ในการวิจัยภาคสนาม ได้แก่ กล้องถ่ายรูป สมุดจดบันทึก และเอกสารพืชสมุนไพร

วิธีการเก็บข้อมูล ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – กันยายน 2552 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของพื้นที่ เพื่อนำไปสร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลในภาคสนาม สัมภาษณ์ประชากร บริบทชุมชน สัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มผู้นำ

ชุมชน กลุ่มหม้อพื้นบ้านและกลุ่มชาวบ้านที่มีภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการปลูก การขยายพันธุ์ และวิธีการนำพืชสมุนไพรไปใช้ประโยชน์ จนได้ข้อมูลครบถ้วน

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นเชิงพรรณนา หลังจากรวบรวมข้อมูล โดยแยกประเด็นการวิเคราะห์ ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล จากการสำรวจการสัมภาษณ์ในส่วนสภาพทั่วไปของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน จุดบันทึกข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และวิเคราะห์โดยแยกแยะข้อมูลเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ความน่าเชื่อถือของปัจจัยต่าง ๆ ตามกรอบแนวคิด แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ซ้ำ จนได้ข้อมูลครบถ้วนจึงจะนำมาสรุปตีความ สร้างข้อสรุป และใช้สถิติเชิงพรรณนา

2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของการวิจัย โดยวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจการสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์เนื้อหา(Content analysis) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยตรวจสอบแหล่งข้อมูลที่ได้มาซึ่งประกอบด้วย ภูมิปัญญา องค์ความรู้สมัยใหม่ ถ้าหากข้อมูลที่ได้มานั้นเหมือนกันหรือซ้ำกัน ผู้วิจัยถือว่าข้อมูลนั้นเป็นข้อมูลจริงและเชื่อถือได้ โดยจัดหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้ตามประเด็นศึกษา เขียนสรุปเชิงพรรณนา

ผล/สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาภายในบ้านวังไผ่ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ วิธีการศึกษาใช้วิธีการสำรวจชุมชนด้วยแบบสำรวจครอบครัวในพื้นที่ทั้งหมดของบ้านวังไผ่ และใช้แบบสัมภาษณ์ ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ หม้อพื้นบ้าน และผู้ที่ได้รับการสืบทอดภูมิปัญญา จำนวน 27 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ให้สัมภาษณ์ร้อยละ 74.07 เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.56 มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ร้อยละ 85.18 มีการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4 สภาพครอบครัวอพยพมาจากที่อื่นร้อยละ 62.96 ระยะเวลาที่อาศัยในหมู่บ้านเฉลี่ย 35 ปี เป็นกลุ่มวัฒนธรรมไทย - ภาคอีสาน ประกอบอาชีพเป็นชาวนา มีรายได้เฉลี่ย 15,000 บาทต่อปี เป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจศพทุกคน

2. มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกพืชสมุนไพร พืชทุกชนิดเจริญเติบโตได้ดีในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ อากาศชุ่มชื้น ระบายน้ำดี แสงแดดพอประมาณ โดยจะปลูก

บริเวณบ้านข้างรั้ว ข้างบ้าน หลังบ้าน สวนครัว ในกระถาง หรือไต้ร่มไม้ พบว่าพืชเจริญเติบโต
 ในดินทุกชนิด มี 12 ชนิด ได้แก่ กะเพรา ขมิ้นชัน ตะไคร้ ฝรั่ง เพชรสังฆาต
 มะกรูด มะขาม มะตูม มะแว้งต้น ย่านาง สับดูดำและสาบเสือ พืชที่ต้องการแสงแดดจัด 18
 ชนิด ได้แก่ กระเจี๊ยบมอญ กล้วยน้ำว่า ข่า แคน ตะไคร้ เปล้า ตานหม่อน น้อยหน่า
 ฝรั่ง มะกรูด มะขาม มะตูม มะแว้งต้น ย่านาง สับดูดำ สาบเสือ หนาดและหอมแดง พืชที่
 ต้องการน้ำน้อย มี 16 ชนิด ได้แก่ กระเจี๊ยบมอญ กล้วยน้ำว่า
 ตะไคร้ ตานหม่อน น้อยหน่า เปล้า เพชรสังฆาต ฟ้ายะลาโยใจ แคน มะขาม มะตูม มะแว้ง
 ต้น ย่านาง สับดูดำ สาบเสือและหนาด และเป็นพืชที่ชอบอากาศร้อน มี 17 ชนิด ได้แก่
 กระเจี๊ยบมอญ กล้วยน้ำว่า ข่า แคน ตะไคร้ ตานหม่อน น้อยหน่า เปล้า ฝรั่ง เพชรสังฆาต
 มะกรูด มะขาม มะตูม มะแว้งต้น ย่านาง สับดูดำ และสาบเสือ

3. พืชสมุนไพรที่มีสรรพคุณในการรักษาโรคมีหลายชนิด แต่ที่ชาวบ้านนำมาใช้
 ในชีวิตประจำวันปัจจุบันมี 29 ชนิด จำแนกตามสรรพคุณดังตาราง 1

ตาราง 1 สรรพคุณของพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคของชุมชนบ้านวังไผ่

กลุ่มโรค/อาการ	ชนิด	สรรพคุณ
เจ็บป่วย		
ระบบทางเดินอาหาร	กระเจี๊ยบมอญ	ผล แก้โรคกระเพาะ
	กล้วย	ผลดิบ แก้ท้องเสีย
		ผลสุก เป็นยาระบาย
	กะเพรา	ใบแก้ปวดท้อง ท้องขึ้น อืด เพื่
	ข่า	เหง้าข่าแก้อาการท้องอืด ท้องเพื่
	ขิง	เหง้าขิงแก่ทั้งสดและแห้ง ขับลม แก่
	ตะไคร้	อาเจียน
	ฝรั่ง	แก้ท้องอืด
	เพชรสังฆาต	ยอดแก้ท้องร่วง
	ไพล	เถาแก้ริดสีดวงทวาร ขับพยาธิ
		เถาคั้นเอาน้ำดื่ม แก้ประจำเดือนไม่ปกติ
	มะขาม	เหง้าแก้ท้องอืด ขับน้ำคาวปลาหลังคลอด
	มะตูม	บุตร
ระบบทางเดินหายใจ	ยอ	ผลเป็นยาระบาย
	ว่านหางจระเข้	ผลแก้ท้องเดิน

	ชิง	แก้คลื่นเหียน อาเจียน
	ฝรั่ง	รักษาโรคกระเพาะ
	พลู	เหง้าชิงแก้ไอ ขับเสมหะ
	เพชรสังฆาต	ใบดับกลิ่นปาก
	ฟ้าทะลายโจร	ใบเคี้ยวดับกลิ่นปาก
	มะกรูด	รักษาเลือดกำเดาไหล
	มะตูม	แก้เจ็บคอ คออักเสบ
	มะแว้งต้น	ผิวผลมะกรูดสุกต้มแก้หน้ามืด วิงเวียน
	หอมแดง	ศิโรชะ ผลแก้อาการเป็นหวัด
ระบบทางเดินปัสสาวะ	ตะไคร้	ผล แก้ไอ เจ็บคอ ขับเสมหะ
	ผักชีลาว	หัวแก้ใช้หัดคัดจุมูก น้ำมูกไหล
	มะตูม	ทั้ง ต้น นำ มา ต้ม ต้ม ขับ ปัสสาวะ
	ผักชีลาว	เมล็ดเป็นส่วนผสมของยารักษาโรคนี้
โรคผิวหนัง	มะตูม	ทั้งต้นแก้เห็บชว ขับเหงื่อ
	ย่านาง	ผลเป็นส่วนผสมสำคัญของยาแก้โรคนี้
	กล้วย	รากแก้โรคซัดเบา
	ขมิ้นชัน	เปลือกกล้วยสุก แก้ผดผื่นคัน
	ขมิ้นชัน	เหง้ารักษาอาการผื่นคันแมลงกัดต่อย ผุ
	ขมิ้นชัน	กัด
	ข่า	เหง้าเป็นส่วนผสมลูกประคบ
	น้อยหน่า	เหง้าข่า แก้กกลากเกลื้อน
	เป็ล้า	ใบ และเมล็ดโหลกเป็นยาฆ่าเหา
	พลู	ใบแก้ลมพิษ
	มะกรูด	ใบรักษาผื่นคัน ลมพิษ กลากเกลื้อน
	มะขาม	ผลจัดรังแค
	ย่านาง	ใบแก้ลมพิษ
อาการเจ็บป่วยอื่น	ฟ้าทะลายโจร	ใบแก้อาการพกซ้ำดำเขียว
	หนาด	ใบรักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก
	ข่า	ใบต้มแก้ผดผื่นคัน
	แค	ใบแก้ปวดเมื่อยตามข้อ แก้อาการซ้ำใน

	เปลือกแคแก่ปากเปื่อย ปากเป็นแผล
ตะไคร้	ยอดอ่อน แก้ไข้
ตานหม่อน	ต้นเป็นส่วนผสมของยาขับเลือด
เปล้า	ใบเคี้ยวแก้ปากเปื่อย ลื่นแตก หรือเป็นตุ่ม
พลู	ใบเปล้าแก้จุกเสียด แก้ช้ำใน
ไพล	ใบเปล้าเป็นส่วนผสมของลูกประคบ
ฟ้าทะลายโจร	รักษาโรคตาแดง
มะขาม	เหง้าสกัดเป็นน้ำมันหอมระเหยแก้ขัดยอก
ยอ	เหง้าเป็นส่วนผสมของลูกประคบ
ย่านาง	แก้ไข้หวัด
	แก่นขี้บ่น้ำคาวปลาหลังคลอดบุตร
	ผลเป็นยาขับเลือด
	ใบแก้ไข้ ตัวร้อน ใบแก้พิษเบื่ออาหาร
	เมาสุรา
	ใบถอนพิษยาฆ่าแมลง พิษจากสุรา ยา
รางจืด	เบื่อ
สบู่ดำ	ยางแก้โรคปากนกกระจอก แก้คันเป็นฝ้า
สาบเสือ	ขาว
หนาด	ใบใช้ห้ามเลือด
	ใบแก้ไอ ขับ ช้ำใน เป็นยาต้มอาบแม่ลูก
	หลังคลอด

จากตาราง 1 พบว่าพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคทั้งหมด 29 ชนิด เมื่อจำแนกตามสรรพคุณรักษาอาการเจ็บป่วยอื่นมากที่สุดมี 15 ชนิด ได้แก่ ข่า แค ตะไคร้ ตานหม่อน เปล้า พลู ไพล ฟ้าทะลายโจร มะขาม ยอ ย่านาง รางจืด สบู่ดำ สาบเสือ และหนาด รองลงมารักษากลุ่มโรค/อาการเจ็บป่วยในระบบทางเดินอาหารมี 13 ชนิด ได้แก่ กระเจี๊ยบมอญ กัลยน้ำว่า กะเพรา ข่า ชิง ตะไคร้ ฝรั่ง เพชรสังฆาต ไพล มะขาม มะตูม ยอ และว่านหางจระเข้ รักษากลุ่มโรคผิวหนัง มี 11 ชนิด ได้แก่ กัลยน้ำว่า ขมิ้นชัน น้อยหน่า ข่า เปล้า พลู มะกรูด มะขาม ย่านาง ว่านหางจระเข้ และหนาด รักษากลุ่มโรค

ในระบบทางเดินมี 9 ชนิด ได้แก่ ชิง ฝรั่งเศส พลุ เพชรสังฆาต ฟ้าทะลายใจ มะกรูด มะตูม มะแว้งต้น และหอมแดง

4. ภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านการปลูก ขยายพันธุ์ และการบำรุงรักษาพืชสมุนไพร เป็นการปลูกเพื่อใช้อุปโภคบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ดังตาราง 2

ตาราง 2 ภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านการปลูก ขยายพันธุ์ และการบำรุงรักษาพืชสมุนไพร

ลำดับที่	ชนิด	วิธีการปลูก	การขยายพันธุ์	การบำรุงรักษา
1	กระเจี๊ยบมอญ	นำต้นกล้าแยกปลูกเป็นหลุม ๆ	เมล็ด	รดน้ำ พรวนดิน ประจำ
2	กล้วยน้ำว้า	ปลูกในหลุมดินผสมปุ๋ยคอกกลีกลึก 30 เซนติเมตร	หน่อที่ผลิใบ 3-4 ใบ	รดน้ำ พรวนดิน เมื่อออกผล ตัดหัว ปลีทิ้ง
3	กะเพรา	เมล็ดหว่านในแปลง หรือ ใช้กิ่งชำในหลุมต้น	เมล็ด กิ่งชำ	รดน้ำ ใช้ฟางคลุม รักษาความชุ่มชื้น
4	ขมิ้นชัน	ใช้เหง้าแก่ฝังในหลุมต้น	เหง้า	รดน้ำ กลบด้วยฟาง ข้าว
5	ข่า	ใช้เหง้าแก่ฝังไว้ในหลุมลึกประมาณ 1 ศอก ปลูกเป็นกอ	เหง้า	รดน้ำทุกวันจนกว่า จะแตกหน่อ
6	ชิง	ใช้เหง้าแก่ปลูกในหลุมหรือในกระถาง กลบด้วยฟางข้าว	เหง้า	ต้องดูแล กำจัด แมลง
7	แค	นำต้นกล้ามาปลูกเว้นระยะห่าง 2 วา	เมล็ด ต้นกล้า	รดน้ำ พรวนดิน
8	ตะไคร้	ลำต้นปักชำในหลุมลึกพอท่วมโคน	ลำต้น	รดน้ำพรวนดิน
9	ตานหม่อน	ซูดรากเหง้ามาปลูกในหลุมลึก	รากเหง้า	รดน้ำในระยะแรก ปลูก
10	น้อยหน่า	นำเมล็ดหรือกิ่งตอนปลูกในหลุมกลบดินให้แน่น	เมล็ด กิ่งตอน	รดน้ำจนกว่าจะ เจริญเติบโต
11	เป็ด้า	ปลูกในหลุมเว้นระยะระหว่างต้น 50 เซนติเมตร	ต้นกล้า	รดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ยคอก

12	ผักชีลาว	นำเมล็ดหว่านให้ทั่วแปลงที่ผสมปุ๋ยคอกแล้ว นำฟางข้าวคลุมบาง ๆ	เมล็ด	รดน้ำด้วยบัวรดน้ำทุกวัน
13	ฝรั่ง	นำเมล็ดฝังในหลุมหรือนำกิ่งตอนลงปลูกในหลุมที่ผสมปุ๋ยคอกแล้วกลบดินให้แน่นพอสมควร	เมล็ด กิ่งตอน	ดูแลรดน้ำอย่างสม่ำเสมอจนกว่าลำต้นจะแข็งแรง
14	พลู	นำกิ่งชำลงในดินที่มีความชื้น	กิ่งชำ	รดน้ำทุกวัน ทำค้างขึ้น
15	เพชรสังฆาต	ตัดเถาประมาณ 2 – 3 ข้อ ปักชำลงในหลุมดิน	กิ่งชำ	รดน้ำระยะแรกให้โปร่ง
16	ไพล	ใช้เหง้าแก่ที่เก็บไว้ในปีก่อนฝังลงในหลุมดิน	เหง้า	กลบด้วยฟางข้าวแช่น้ำ รดน้ำทุกวัน
17	ฟ้าทะลายโจร	นำเมล็ดหว่าน หรือนำต้นกล้าปลูกในหลุมดิน	เมล็ด ต้นกล้า	กลบดิน รดน้ำพรวนดินในระยะแรก
18	มะกรูด	เพาะเมล็ดหรือใช้กิ่งตอนปลูกในหลุมที่ผสมปุ๋ยคอก	เมล็ด กิ่งตอน	รดน้ำ พรวนดิน ใส่ปุ๋ย
19	มะขาม	ปลูกในหลุมที่ผสมปุ๋ยคอกเล็กน้อย ประมาณ 30 เซนติเมตร	กิ่งตอน	กลบดิน รดน้ำพรวนดิน
20	มะตูม	ปลูกในหลุมลึก 30 เซนติเมตร	กิ่งตอน	กลบดิน รดน้ำพรวนดิน
21	มะแว้งต้น	โดยการหยอดเมล็ดลงดินลึกประมาณ 2 – 3 เซนติเมตร	เมล็ด	กำจัดวัชพืช และให้ความชุ่มชื้นสม่ำเสมอ
22	ยอ	ปลูกในหลุมลึกตามขนาดของต้นกล้า(เบ็ย) ผสมดินด้วยปุ๋ยคอก กดดินให้แน่นพอสมควร	เมล็ด ต้นกล้า	รดน้ำพรวนดินอยู่เสมอจนกว่าต้นจะแข็งแรง แล้วเว้นระยะการให้น้ำ

23	ย่านาง	ชุดเอวรากที่เป็นรากเหง้าปลูก ลงในหลุมไม้ลึก กลบดินให้ แน่น	รากเหง้า	รดน้ำให้ชุ่ม ทำค้าง ให้เลื้อยพัน
24	รางจืด	นำต้นกล้าหรือกิ่งตอนปลูกลง ในหลุมลึกขึ้น กัดดินให้แน่น	เมล็ด กิ่งตอน	รดน้ำในระยะแรก ทำค้างให้เลื้อยพัน
25	ว่านหางจระเข้	ใช้หน่ออ่อนปลูกไว้ในกระถาง หรือปลูกใต้ต้นไม้	หน่อ	รดน้ำสม่ำเสมอ
26	สบู่ดำ	นำกิ่งที่ปักชำ แยกปลูกในหลุม	ปักชำ	รดน้ำทุกวันจนกว่า ลำต้นจะแข็งแรง
27	สาบเสือ	เกิดจากเมล็ดที่ตกหล่นตาม พื้นดิน	เมล็ด	-
28	หนาด	นำต้นกล้าปลูกในหลุมลึก	ต้นกล้า	รดน้ำในระยะแรก
29	หอมแดง	ปลูกในแปลงกลบดินครึ่งหัว	หัว	คลุมดินด้วยฟางข้าว รดน้ำทุกวัน

จากตารางที่ 2 พบว่าพืชสมุนไพรจำนวน 29 ชนิด มีการปลูกและขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ดและต้นกล้า จำนวน 11 ชนิด ได้แก่ กระเจียวบมอญ กะเพรา แค น้อยหน่า ผักชีลาว ฟ้าทะลายโจร มะแว้งต้น ยอ สบู่ดำ ว่านหางจระเข้ และหนาด พืชที่ใช้กิ่งชำหรือกิ่งตอน จำนวน 7 ชนิด ได้แก่ ฝรั่ง พลับ เพชรสังฆาต มะกรูด มะขาม มะตูมและรางจืด พืชที่ใช้หน่อหรือเหง้า จำนวน 6 ชนิด ได้แก่ กลัวยี่น้ำว่า ขมิ้นชัน ขิง ข่า โพล และย่านาง ใช้หัวจำนวน 2 ชนิด ได้แก่ ตะไคร้และหอมแดง และพืชที่เกิดเองตามธรรมชาติไม่มีการนำมาปลูกไว้จำนวน 3 ชนิด ได้แก่ เปล้า ตานหมอน และสาบเสือ ชาวบ้านจะเก็บตามแหล่งที่อยู่ตามธรรมชาติไม่นำมาปลูกไว้ในบริเวณบ้าน

5. การนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์ด้านการรักษาโรคของชุมชนบ้านวังไผ่ มีรายละเอียดดังตาราง 3

ตาราง 3 วิธีการนำพืชสมุนไพรมาใช้รักษาโรคของชุมชนบ้านวังไผ่

ลำดับที่	ชนิด	วิธีการนำมาใช้รักษาโรค
1	กระเจี๊ยบมอญ	รับประทานผลกระเจี๊ยบอ่อนสดหรือลวกวันละ 3 - 5 ผล ติดต่อกัน ประมาณ 2 สัปดาห์ รักษาโรคกระเพาะ
2	กล้วยน้ำว้า	1. รับประทานกล้วยน้ำว้าสุก 1-2 ผล หลังตื่นนอนตอนเช้าแล้วดื่มน้ำตาม หรือรับประทานกับน้ำผึ้งก็ได้จะทำให้สบายท้อง ช่วยให้ท้องไม่ผูก 2. นำใบกล้วยสีเขียว 1 กำม ใส่หม้อต้มกับน้ำ 1 ปีบให้เดือด แล้วใช้อาบประมาณ 2-3 ครั้ง ลมพิษจะหายไป 3. นำเปลือกกล้วยคั้นในถุงตา บริเวณที่เป็นผดผื่น หรือคายนึ่ง จะทำให้อาการต่างๆ หายไป
3	กะเพรา	1. นำใบกะเพรามาทำอาหารรับประทานแก้ท้องอืด ขับลมในกระเพาะ หรือนำใบสดมาตำแล้วพอกบริเวณท้องรอบ ๆ สะดือช่วยให้สบายท้อง 2. นำใบกะเพราตำผสมปูนแดง(ปูนที่กินกับหมาก) แล้วทาที่ท้อง แก้ท้องอืด
4	ขมิ้นชัน	ผ่านขมิ้นชันเป็นชิ้นบาง ๆ ทาบริเวณที่เป็นผดผื่นคัน หรือแก้คันจากแมลง ยุงกัด
5	ข่า	1. นำใบข่า 1 กำ ต้ม อาบแก้ลมพิษ 2. นำเหง้าข่าแก่ มาตำให้ละเอียด แล้วคั้นน้ำทาบริเวณที่เป็นกลากเกลื้อน 3. สุมไฟใต้แคร่เบา ๆ เกลี่ยถ่านให้กระจายสม่ำเสมอกันใช้ ใบข่าปูบนแคร่ นำผ้าห่มที่พรมน้ำปูทับอีกที ให้ความอบอุ่นบนผ้าห่มแล้วนำผ้าห่มที่พรมน้ำคลุมตั้งแต่ศีรษะถึงเท้าเสมือนการย่างคนป่วย ให้ความหายจากอาการตกเลือด ช้ำใน
6	ขิง	1. นำขิงแก่ปอกเปลือกแล้วทุบตีกับน้ำ ต้มเวลาใด 2. นำขิงไปเผาไฟให้สุกแล้วปอกเปลือกเคี้ยวกินแก้ไอ
7	แค	1. ใช้เปลือก 1 ฝ่ามือ ต้มกับน้ำ ต้มแต่น้ำ เค้า - เย็น แก้ท้องร่วง แก้โรคบิด 2. เคี้ยวเปลือกแคแล้วอมไว้สักครู่ วันละ 1 ครั้ง แล้วบ้วนออก อมประมาณ 2-3 ครั้งจะหายจากอาการปากเป็นตุ่มแผล

8	ตะไคร้	1. นำตะไคร้สดมารับประทานแก้ท้องอืด นำทั้งต้นมาต้มดื่มเพื่อขับปัสสาวะ 2. เผาต้นตะไคร้ นำไปกวาดคอ แก้ไอ
9	ตานหม่อน	ใบเคี้ยวแก้ปากเปื่อย ลื่นแตก หรือเป็นตุ่ม
10	น้อยหน่า	1. นำใบน้อยหน่ามาโขลกให้ละเอียด ผสมน้ำเล็กน้อย ใช้หมักผมให้ทั่วศีรษะ แล้วคลุมผมทิ้งไว้ 30 นาที แล้วล้างออกด้วยน้ำสะอาด วันละ 1 ครั้ง เพียงไม่กี่วันเหาจะตายหมด ไข่ก็จะฟ่อไป 2. โขลกใบน้อยหน่าผสมน้ำมันก๊าด หมักไว้ 1 ชั่วโมง แล้วสระผม ล้างน้ำ 2 ครั้ง ตัวเหาจะตาย และไข่เหาจะฟ่อและแห้งไปในที่สุด
11	เป่ล้า	1. นำใบเป่ล้า และใบตองกล้วยเหลือง ต้มรวมกันแล้วนำน้ำไปอาบแก้ลมพิษ 2. นำใบเป่ล้า ปูบนแคร่ นำผ้าห่มพรมน้ำวางทับ แล้วให้ผู้ป่วยนอนบนผ้า แล้วคลุมผ้าที่พรมน้ำไว้อีกชั้นหนึ่ง สุมไฟใต้แคร่ให้เหลือแต่ถ่าน เกลี่ยถ่านให้กระจายออก ให้ความร้อนส่งผ่านใบไม้ไปถึงผู้ป่วยลักษณะคล้ายรมควันหรือย่าง แก้ไข้ใน
12	ผักชีลาว	นำเมล็ดผักชีลาว 2 ช้อนโต๊ะ ใบสับประรด 5 ใบ ผลมะตูมอ่อนหรือแก่ 1 ผล สารส้ม 1 ก้อนเล็ก น้ำสะอาด 2 ลิตร ล้างส่วนผสมทั้งหมดให้สะอาด ใส่หม้อต้มให้เดือดแล้วยกลง กรองเอาแต่น้ำยาไว้ดื่มวันละ 1 หม้อให้หมด ต้มประมาณ 2 - 3 หม้อ ก่อนนี้ว่าจะหลุดออกมากับปัสสาวะ รักษากระดูกขาว ต้มดื่มจนกว่าอาการตกขาวจะหาย
13	ฝรั่ง	1. นำใบสดมาเคี้ยวให้ละเอียด แล้วกลืนลงไป หลังจากนั้นดื่มน้ำตามแก้ท้องร่วง 2. นำใบฝรั่งมาตำแล้วพอกแผลไว้ รักษาแผลสด 3. นำยอดอ่อนฝรั่งเคี้ยวดับกลิ่นปาก 4. นำผลสุก วางไว้ในห้องน้ำช่วยดูดกลิ่นเหม็นได้

- 14 พลู 1. ใบพลู (พลูกินกับหมาก) มาตำผสมสารส้มเล็กน้อย เติมน้ำเอาผ้าเช็ดหน้าห่อแล้วนำไปหยอดตาแก้โรคตาแดง เวลาเช้า - เย็น ยานานนี้เป็นยาสดปรุงใช้ 1 วัน
2. นำใบพลูสัก 1-2 ใบ ล้างน้ำให้สะอาด ตำผสมกับเหล้าโรงทาบริเวณที่เกิดลมพิษ แก้อาการอักเสบจากแมลงสัตว์กัดต่อย
3. กำจัดกลิ่นปาก โดยใช้ใบพลูมาเคี้ยวไว้สักครู่แล้วจึงบ้วนทิ้ง
- 15 เพชรสังฆาต แก้วริดสีดวงทวาร ใช้ที่บระดู นำเถาเพชรสังฆาต มาล้างแล้วตัดเป็นท่อนสั้นๆ ใส่หม้อต้มกรองเอาน้ำดื่ม หรือนำเถาเพชรสังฆาตสดมาหั่นเป็นชิ้นบางๆ ยัดไส้กล้วยสุกพอกค้ำแล้วกลืนลงคอโดยไม่ต้องเคี้ยวก่อนอาหารเช้าทุกวัน
- 16 ไพล 1. นำเหง้าไพลล้างให้สะอาด ต้มน้ำให้ละเอียดแล้วพอกบริเวณท้อง แก้ท้องอืด
2. นำเหง้าว่านไฟ มาทุบพอบดกับน้ำให้เดือด ต้มแก้ท้องอืด
3. แก้อาการเคล็ดยกอน นำเหง้าไพลแต่ละสด 1 กิโลกรัม ล้างให้สะอาด แล้วหั่นเป็นชิ้นบางๆ กานพลู 300 กรัม น้ำมันมะพร้าว ½ กิโลกรัม น้ำมันหอมระเหย น้ำส่วนผสมลงใส่หม้อตั้งไฟอ่อน เคี่ยวตัวยาจนมีน้ำมันสีเหลืองอ่อนออกมาใช้เวลาประมาณ 1 วัน ยกลงมาทิ้งไว้ให้เย็น นำยาหอมระเหยทาบริเวณที่มีอาการเคล็ด
- 17 ฟ้าทะลายโจร 1. นำใบฟ้าทะลายโจร เลือกใบแก่สีเขียวเข้ม 5-6 ใบ หรือ 1 กำมือ มาขยี้ต้มเป็นชาดื่มแก้ แก้ว หรือต้มดื่มแทนน้ำ หรือเอามาทั้งต้นแล้วต้มดื่มแก้อาการเจ็บคอ
2. นำใบฟ้าทะลายโจร 1 ต้น ต้มผสมกับเพชรสังฆาต 1 เถา ต้มแก้ไข้หวัด
- 18 มะกรูด 1. นำผลมะกรูดแก่มาผ่าครึ่ง ต้มให้สุก นำน้ำมาสระผม แก้คันศีรษะหรือรังแค
2. นำผลมะกรูดเหลืองๆ เผาไฟมาผ่าแล้วต้มกับน้ำนำมาสระผมแก้รังแค คันศีรษะ

- 19 มะขาม 1. นำใบมะขาม ใบหนาด หรือใบไพล ใบกล้วยแก่ 1 ก้าน อย่างละ 1 กำ นำมาต้มรวมกันใส่น้ำประมาณครึ่งปีบ อาบ 3 ครั้ง อาการผดผื่นคัน หรือลมพิษจะหายไป
2. นำแก่นมะขาม เหย้าไพล ต้มน้ำสำหรับดื่มช่วงหลังคลอด
4. นำแก่นมะขาม ตัดเป็นท่อน ใส่น้ำต้มสำหรับดื่มและอาบ เวลาอยู่ไฟ หลังคลอด
- 20 มะตูม นำผลมะตูมอ่อนหรือแก่ 1 ผล เมล็ดฝักชีลาว 2 ช้อนโต๊ะ ใบสับปะรด 5 ใบ สาระส้ม 1 ก้อนเล็ก น้ำสะอาด 2 ลิตร ล้างส่วนผสมทั้งหมดให้สะอาด ใส่มือต้มให้เดือดแล้วยกลง กรองเอาแต่น้ำยาไว้ดื่มตลอดทั้งวัน ต้มดื่มวันละ 1 หม้อให้หมด ต้มดื่มประมาณ 2-3 หม้อ ก่อนนี้ จะ หลุดออกมากับปีศาจ
- 21 มะแว้งต้น นำผลแก่สด 5 - 10 ผล จิ้มเกลือ เคี้ยวกลืนแล้วต้มน้ำตาม แก้อาการ เจ็บคอ
- 22 ยอ 1. นำผลยอดิบสด 3- 4 ผล ตำใส่ตะไคร้หั่นฝอย น้ำมะขามเปียก กระเทียม และพริกสดเล็กน้อยเป็นยาขับเลือด ทำให้ประจำเดือนมา เป็นปกติ
2. นำผลยอใกล้สุกมาตำใส่กระเทียม พริกขี้หนู รับประทาน 1- 2 ครั้ง ประจำเดือนจะมา เป็นปกติ
- 23 ย่านาง 1. นำใบย่านางล้างให้สะอาด ต้มให้เหลกผสมน้ำดื่มสุก คั้นเอาแต่น้ำ ดื่มแก้ไข้
2. นำใบย่านางมา 1 กำมือ มาตำให้ละเอียด ใช้พอกบริเวณที่พอกซ้ำดำ เทียว
3. ให้นำรากต้นย่านาง ล้างน้ำให้สะอาดขุดม้วนให้กลมลงต้มกับน้ำ พอสมควร กรองดื่มต่างน้ำครั้งละ 1 แก้วยาแก้โรคขัดเบา (ถ่ายปัสสาวะ ไม่ออก)
- 24 รวงจืด ใช้ใบค่อนข้างแก่ 10 - 15 ใบ มาต้มดื่ม แก้อาการเมาสุรา แก้พิษอาหาร แสลง
- 25 ว่านหางจระเข้ นำว่านหางจระเข้ มาปอกเปลือกล้างยางสีเหลืองออก แล้วฝานวุ้นใส ๆ พอกบริเวณไฟไหม้ น้ำร้อนลวก จะรู้สึกเย็น ไม่ปวดแสบปวดร้อน ไม่ ทำให้เป็นแผลพุพอง แผลแห้งเร็วไม่เป็นแผลเป็น

- 26 สบู่ดำ นำยาสบู่ดำมากกว่าดลินเด็กทารกที่เป็นผื่นน้ำนม ทำให้ผื่นออกเป็น
อย่างดี
- 27 สาบเสือ นำใบสาบเสือ มาขยี้หรือตำให้แหลกพอประมาณผสมน้ำเล็กน้อย
พอกใส่แผลถลอก หรือบาดแผลที่เกิดจากของมีคม สักครู่เลือดจะหยุด
ไหล
- 28 หนาด 1. นำใบหนาด 5 ยอด ใส่หม้อต้มกับน้ำ 1 ปิบแล้วใช้อาบประมาณ 2 -
3 ครั้ง ลมพิษจะหายไป
2. นำใบหนาดไปย่างไฟรมคนปวย แก้อักเสบ ช้ำใน
3. นำใบหนาดมาล้างให้สะอาดแล้วต้ม นำน้ำมาสระผม กำจัดรังแค
4. สุมไฟใต้แคร่เบา ๆ ใช้ใบหนาด ปูบนแคร่ นำผ้าห่มพรมน้ำปูทับอีกที่
แล้วให้
คนเจ็บนอนบนผ้าห่มแล้วห่มผ้าพรมน้ำอีกชั้นหนึ่งเสมือนการย่างคน
ปวย ให้ความหายจากอาการช้ำใน
- 29 หอมแดง 1. นำหัวหอมแดง ปอกเปลือกแล้วทุบให้แตกแล้วห่อด้วยผ้าบาง สูดดม
แก้หวัด คัดจมูก หรือนำไปวางใกล้หมอนเวลานอน จะได้หายใจ
สะดวก
2. นำหอมแดงไปต้มน้ำให้เดือด แล้วกั้นน้ำสุดไอน้ำของกลิ่นหอมแดง
จะทำให้สุดหายใจตลอดขึ้น ไม่มีน้ำมูก
3. นำหอมแดงผ่าครึ่ง ถูทาบริเวณที่ถูกผึ้ง ต่อย แตน และแมงป่องต่อย
น้ำหอมแดงจะช่วยดูดพิษออก จะทำให้อาการปวดหายไป และไม่มี
อาการบวม

6. ผู้วิจัยเผยแพร่ข้อมูลโดยจัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม เนื้อหาเกี่ยวกับชนิด
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ สรรพคุณ การปลูกและวิธีการนำพืชสมุนไพรไปใช้รักษาโรค เป็น
ภาพถ่ายสี ปกมัน ขนาดตัวอักษร 16 พอยต์ จำนวน 37 หน้า แจกให้กับบุคคลในชุมชน

อภิปรายผล

จากการศึกษาพืชสมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคของชุมชนบ้านวังไผ่ ผล
การศึกษานำมาอภิปรายได้ดังนี้

1. ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดความรู้เรื่องการใช้พืชสมุนไพรในการรักษาโรคมา
ตั้งแต่ดั้งเดิมจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง และหมอฟันบ้าน และจากการศึกษาค้นคว้าด้วย

ตนเอง จนถึงปัจจุบัน สอดคล้องกับการวิจัย (สุวรรณณี ไชยชนะ, 2547 : 84-85) ที่ศึกษากระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพร

2. สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกพืชสมุนไพรในชุมชนบ้านวังไผ่ ส่วนใหญ่จะปลูกพืชต่าง ๆ ภายในบริเวณบ้าน มีบางส่วนที่มีที่นา หรือที่สวน ปลูกลงดินโดยไม่ได้ปรับปรุงดินหรือซื้อดินที่เหมาะสมมาเพื่อสำหรับการปลูกพืชแต่ละชนิด มีแต่การนำปุ๋ยคอกที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาคลุกเคล้าดินก่อนการปลูกเท่านั้น สอดคล้องกับการค้นคว้า (สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกพืชสมุนไพร, On-line. 2009) การที่พืชสมุนไพรจะเจริญเติบโตแข็งแรงได้ดีนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการให้น้ำและให้ปุ๋ยอย่างเพียงพอเท่านั้น แต่ยังมีปัจจัยอื่น เช่น ดิน แสงสว่าง ความชื้น อุณหภูมิ และอากาศ ที่มีผลต่อการเจริญเติบโตของพืชสมุนไพร

3. ปัจจุบันชุมชนบ้านวังไผ่ยังมีการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรจำนวน 29 ชนิด ในการรักษาโรค ซึ่งมีสรรพคุณในการรักษาโรคระบบทางเดินอาหาร ระบบทางเดินหายใจ ระบบทางเดินปัสสาวะ รักษาโรคผิวหนังและรักษาอาการเจ็บป่วยอื่น ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้มาจากบิดามารดา ญาติพี่น้อง หมอพื้นบ้าน และจากการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง สอดคล้องกับการวิจัย (วาริณี ภูษณะวีระชาติ และสุภาภรณ์ พิทักษ์การ, 2548 : 110 - 111) ที่ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร

4. จากการสัมภาษณ์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในด้านการปลูก ขยายพันธุ์ และการบำรุงรักษาพืชสมุนไพร พบว่ามีการปลูกและขยายพันธุ์พืชสมุนไพรเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน เท่านั้น ใช้วิธีการปลูกแบบดั้งเดิม มีการเตรียมดินโดยขุดดินเป็นหลุมหรือขุดดินยกเป็นแปลง ตามแต่ชนิดของพืช การใส่ปุ๋ยจะนิยมใส่ปุ๋ยคอก (มูลวัว) หรือไม่ใส่ปุ๋ยเลย รดน้ำพรวนดินในระยะแรกของการปลูก เมื่อพืชเริ่มเจริญเติบโต จะเว้นระยะการให้น้ำ แต่ถ้าเป็นพืชยืนต้นจะปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ ไม่ต้องใส่ปุ๋ยหรือรดน้ำอีก รอดแต่ผลผลิตออกมาอย่างเดียว สอดคล้องกับการศึกษาวิจัย (ประมวล ชูสกุล, 2541 : 91- 92) ได้ศึกษาความรู้พื้นบ้านในการปลูก และการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรตระกูลขิง และสอดคล้องกับการวิจัย (सानิตย์ บัวสถิต, 2544 : 96) ที่ศึกษาการปลูกและการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านของเกษตรกร

5. ปกติสมุนไพร คนไทยใช้บริโภคเป็นนิย จึงมีผลในการรักษาสุขภาพ ในด้านการรักษาโรค ด้วยขีดจำกัดด้านเทคนิคการผลิตจึงสู้ยาสังเคราะห์สมัยใหม่ไม่ได้ พืชสมุนไพรบางตัวเช่นเปลือกกล้วยสุก นำมารักษาผดผื่นคันจากคายพีชมีพิษ และคายจากตัวบุงเนื่องมาจากความบังเอิญที่เปลือกกล้วยอยู่ใกล้มือ จึงนำมาถูแก้ผดผื่นคันและสามารถรักษา

หาย จึงนำมาใช้และบอกต่อ ๆ กันไป รวมทั้งไบotanหม่อนที่รักษาอาการปากเปื่อย ลื่นแตก หรือเป็นตุ่ม โดยการเคี้ยวให้แหลกแล้วอมไว้ในปากสักครู่ จึงบ้วนออก ใช้รักษา 1 – 2 ครั้ง อาการเจ็บป่วยจะหายไป ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า(Data Triangulation) เพื่อได้ ข้อมูลที่แท้จริง ระหว่างภูมิปัญญา และองค์ความรู้สมัยใหม่ ชาวบ้านใช้ทุกส่วนของพืชมา รักษาโรค แต่นิยมนำไปของพืชมาใช้ประโยชน์มากที่สุด ในกระบวนการปรุงยาใช้วิธีการต้ม มากที่สุด อาจเป็นเพราะว่าใบของพืชหาได้ง่ายสะดวกในการเก็บรักษา และนำมาปรุงด้วย วิธีการต้ม อาจเป็นเพราะว่าเป็นวิธีการที่ไม่สลับซับซ้อน สามารถนำมาต้ม แช่ และอบก็ได้ สอดคล้องกับการศึกษาวิจัย(บรรณารักษ์ บันทะรส, 2545 : 25) ที่ทำการสำรวจและเก็บ รวบรวมพืชสมุนไพร และสอดคล้องกับ (สะปิ่นะห์ แมงสาโงง, 2547 : 149) ที่ศึกษาการใช้ผัก พืชบ้านเป็นอาหารและยา

6. จากการผลิตหนังสืออ่านเพิ่มเติมและเผยแพร่ให้กับบุคคลในชุมชน ทำให้ ผู้อ่านมีความรู้ในเรื่องชนิดของพืช สรรพคุณ การปลูก การขยายพันธุ์ การบำรุงรักษา และ วิธีการนำพืชสมุนไพรไปใช้ในการรักษาโรค และส่งเสริมการสืบทอดภูมิปัญญาด้านพืช สมุนไพรต่อไป รวมทั้งมีการเผยแพร่ในสถานศึกษา โดยนำเนื้อหามาบรรจุในหลักสูตร สถานศึกษา เป็นแนวทางหนึ่งของการอนุรักษ์พืชสมุนไพรให้คงอยู่ชุมชนอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการวิจัย (อามีเนาะ บาระตายะ, 2549) ที่ส่งเสริมเยาวชนอนุรักษ์สมุนไพรใน ท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป / เติงนโยบาย

1. ผู้สูงอายุควรถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการใช้พืชสมุนไพรให้กับคนในครอบครัว
2. เจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องการปรับสภาพแวดล้อม ในพื้นที่ของตนเองให้เอื้อต่อการปลูกพืชสมุนไพร
3. คนในชุมชนควรศึกษาชนิด และสรรพคุณของพืชสมุนไพร เพื่อการนำมาใช้ รักษาโรคได้อย่างถูกต้อง และปลอดภัย
4. คนในชุมชนควรศึกษาวิธีการปลูก การขยายพันธุ์ การบำรุงรักษาพืชสมุนไพร จากผู้รู้และแหล่งความรู้ต่าง ๆ ก่อนปลูกพืชสมุนไพรเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี และมีคุณภาพ
5. เจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เรื่องพืชสมุนไพรที่ใช้ใน งานสาธารณสุขพื้นฐาน เพื่อให้ประชาชนพึ่งพาตนเองได้ในการดูแลสุขภาพและลดภาระทาง เศรษฐกิจ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัย

1. ควรมีการศึกษาสำรวจชนิดพันธุ์พืชสมุนไพรทุกชนิดที่มีอยู่ในชุมชน ไม่เฉพาะที่ใช้รักษาโรคอยู่ในปัจจุบันเท่านั้น
2. ควรสนับสนุนให้ชุมชนปลูกพืชสมุนไพร เพื่อเป็นการสงวนรักษาพันธุ์พืชที่หายากและคงไว้ซึ่งความหลากหลายทางพันธุกรรมเพื่อการใช้ประโยชน์ที่ยั่งยืน
3. ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการแปรรูปผลิตภัณฑ์ที่มาจากพืชสมุนไพร เพื่อเป็นข้อมูลในการส่งเสริม พัฒนาและปรับปรุงผลิตภัณฑ์ที่มาจากพืชสมุนไพรต่อไป
4. ควรจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์และเผยแพร่พืชสมุนไพรทางสื่อมวลชน เพื่อให้รู้จักและมีการนำพืชสมุนไพรมาใช้ประโยชน์มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- บรรณารักษ์ ปันทะรส. (2545). การสำรวจและเก็บรวบรวม พืช สมุนไพรบริเวณ หมู่บ้านนาขวาง อำเภอบ่อเกลือ จังหวัดน่าน. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประมวล ชูสกุล. (2541). ความรู้พื้นบ้านในการปลูกและการใช้ประโยชน์พืชสมุนไพรตระกูลขิงของเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วาธินี ภูณะวีระชาติ และสุภาภรณ์ พิทักษ์การ. (2548). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพรบริเวณป่าชุมชนเขาอ้ายโปด ตำบลทับตะเคียน อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี. ปรินญาวิทยาศาสตรบัณฑิต. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. อุดลำนเา.
- สถานิตย์ บัวสถิต. (2544). การปลูกและการใช้พืชสมุนไพรพื้นบ้านของเกษตรกร อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต(เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สถาปนะห์ แมงสาโม. (2547). ศึกษาการใช้พืชผักพื้นบ้านเป็นอาหารและยาของชาวบ้าน อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- สุวรรณี ไชยชนะ. (2547). กระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการจัดการความหลากหลายของพืชสมุนไพรชุมชนปกากะญอ : กรณีศึกษาบ้านหนองหลัก ตำบลตะเคียนปม อำเภอทุ่งหว้า จังหวัดลพูน. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปลูกพืชสมุนไพร. [ออนไลน์]. (2552). แหล่งที่มา:
http://www.angelfire.com/ri2/rangsan/env_fit.html.

อามีเนาะ บาระตายะ. ส่งเสริมเยาวชนอนุรักษ์สมุนไพรในท้องถิ่นบ้านศาลาเม็ง
 ตำบลคลองเฉลิม อำเภอองครักษ์ จังหวัดพัทลุง. [On-line]. โครงการบัณฑิต
 อสามหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพภาคใต้:
<http://www.volunteec.psu.ac.th>. 2549.

